

3. Антонов Стоян Христов. Татарите в България. Добрич, 2004. 203 с.+ 42 с. Приложения.
4. Бекірова Гульнара, Іванець Андрій, Тищенко Юлія, Громенко Сергій, Аблаєв Бекір. Історія Криму та кримськотатарського народу : навчальний посібник. Київ, 2020. 200 с. З ілюстраціями.
5. Міжнародний освітній культурно-мистецький проєкт «Кримсько-татарські студії». Київ, 2023. 28 с.
6. Гайворонський Олекса. Країна Крим. Нариси про пам'ятки історії Кримського ханату. Київ – Бахчисарай, 2017. 335 с.
7. Желтухіна Ольга. Традиційний одяг кримських татар наприкінці XVIII – на початку XX століття (за матеріалами зібраними У. Буданінським). *Етнічна історія народів Європи*. № 19. С. 100–103.
8. Соболева Олена. Весілля кримських татар: традиційні форми та трансформації. Біла Церква, 2015. 360 с.
9. Спасская Е. Ю. Татарская вышивка Старо-Крымского района. Баку, 1926. 48 с.
10. Чепурина П. Я. Орнаментальное шитье Крыма. Москва, 1938. 64 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-37>

Меміш О. М.

*кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри археології*

та спеціальних галузей історичної науки

*Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

Капуловський Я. О.

*співробітник Центру тюркологічних досліджень імені А. Кримського
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна*

ТЮРКСЬКА ЄДНІСТЬ У МИНУЛОМУ І СЬОГОДЕННІ: ВІД ДАВНІХ НАПИСІВ ДО ІДЕОЛОГІЇ СУЧАСНОГО ТУРАНУ

Туранська ідея в сучасності сприймається здебільшого в політичному контексті, базуючись на засадах створення єдиної держави, де ключовою засадою є саме приналежність до тюркських народів.

Так як сформовану та обґрунтовану теорію спільної, тюркської держави світ побачив в XIX столітті, цю точку прийнято вважати відправною в усвідомленні тюрків себе як однієї культурної спільності. Насправді ж, ця ідея має набагато глибші витoki, спираючись перш початково саме на культурний аспект. Втім, не варто применшувати саме політичну складову цієї ідеї, адже ще з давніх часів спостерігається чітке усвідомлення різними тюркськими племенами себе як єдиний народ, що повинен створити власну державу, на чолі якої постане сильний правитель, який буде гарантом миру та спокою. Першочерговим підґрунтям для зародження подібних ідей слугує саме кочовий простір, де і формувалися тюркські племена та народності. На користь ідеї щодо утворення спільної держави тюрків під єдиним началом слугують Гьоктюрські написи.

Починаючи з VIII ст. н.е., спостерігається чітке усвідомлення тюрками себе як один, єдиний народ. Часто згаданий термін «Тюрюк-будун» в написах містить сенс не лише спільної етнічності, але й має контекст політичної та культурної єдності для різних племен. До того ж, в написах згадується ідея спільного походження, порушується питання про політичне об'єднання племен, відновлення держави (Іль). Власне, спираючись на ці особливості, можна говорити про Гьоктюрські написи як найдавніше обґрунтування та згадку Туранської ідеї. Для тюрків справді священним обов'язком було встановлення об'єднаної держави (Іль) на всьому степовому просторі, з затвердженням Торі – тюркським законом, за яким повинні були жити всі мешканці Великого Степу. На чолі держави повинен був стояти каган, для якого важливо було втримати свою владу та розширювати власні території шляхом об'єднань та завоювань. Таким чином, в обов'язки правителя, тобто кагана, входило забезпечення на підкорених ним землях процвітання, спокою та миру. Це була доволі складна місія, враховуючи волелюбність та тягу до самостійності розрізнених племен, які були окремими, політичними утвореннями. Тож, правитель повинен був мати силу та престиж, яким він і зміг би утримувати всіх тюрків під єдиним началом. Водночас, маючи престиж, силу та повагу серед своїх підданих, каган міг би розраховувати і на подальші завоювання та підкорення нових територій, з їх утриманням тривалий час. Власне, це переконання в обов'язках та зобов'язаннях хана існує і до сьогодні, виступаючи певним ідеалом «єдності всіх тюрків» [1].

Зміцненню такого світогляду слугує художня література, зокрема важливу роль в формуванні Туранської ідеї поклала епічна традиція. Так, в Огуз Каган в «Епосі», де об'єднуюча та впорядковуюча роль уособлює ідею об'єднання тюркських племен в єдину державу [2].

Варто гадати також і книгу «Деде Коркута», що розповідає про об'єднання племен огузів довкола певних цінностей, створеннями ними певного політичного об'єднання, яке здатне діяти злагоджено та впорядковано [3]. Згадані епоси є одними з найяскравіших прикладів прояву Туранської ідеї в літературі тюрків, де можна чітко простежити ідею об'єднання розрізнених спільнот, племен та політичних утворень в єдину державу, під проводом сильного кагана, який зміг би забезпечити мир та процвітання для всієї цивілізації тюрків та для значних територій Великого Степу. Крім того, існує безліч інших міфологічних оповідей, які є важливими в розумінні контексту об'єднаного Турана.

Крім художньої літератури важливу роль в культурній спільності відігравав також стиль життя. Для всіх тюркських народів типовим був кочовий спосіб життя. Проживаючи на відносно подібних, якщо не ідентичних просторах, тюркські племена формували особливий світогляд та дотримувались певних цінностей, що характерні для кочових суспільств. Визначальним чинником для уособлення тюркських племен себе як частини однієї культурної спільності слугував саме кочовий стиль життя. Через, знову-таки, подібні умови існування, у тюрків були доволі подібні соціальні структури. Якщо аналізувати політичну історію окремих тюркських народів, а також їх більш-менш спільних держав, можна дійти висновку, що вони мали певну закономірність дій, а також деякі спільні риси та особливості ведення дипломатії. Все це підкріплювалося постійними обмінами та взаємозв'язками через географічну близькість один з одним та широкими торговельними, культурними та політичними зв'язками. Не завжди мирно, тюрки поширювали свій вплив одне на одного, формуючи певну культурну спільність, де тюркські племена вважали себе частиною одного цивілізаційного простору. Згадані літературні твори є підкресленням того, що тюрки вважали себе однією культурою, нехай розрізненою та зазвичай сильно роздробленою, але все ж спільною. На цих засадах існування Туранської ідеї не видається чимось примарним чи відірваним від реальності, натомість є усвідомлення справді існуючої культурної спільності та можливість існування об'єднаного Турана. Говорячи саме про Туранську ідею варто зазначити, що напряду ця назва не зустрічається в давніх тюркських текстах, натомість іранська епічна традиція пов'язує назву Турану саме з тюркськими племенами ще з дуже ранніх часів.

Так, до прикладу в Шахмане Фірдоусі назва «Туран» – згадується як країна кочових народів Середньої Азії – маючи на увазі тюрків. Дуже часто можна зустріти протиставлення «Іран-Туран», що символізує про зіткнення двох великих, культурних типів [4]. Розуміючи це, можна дійти до висновку що Туран ще здавна сприймався як територія,

де проживали тюркські народи. Власне, сама Середня Азія для тюрків була не просто географічним регіоном, де вони проживали, адже насамперед, вони надавали їй сакрального значення. Це було місце батьківщини, звідки прийшли предки тюрків, спільні для них всіх. В культурі це часто проявляється в художніх текстах, як у вже згаданому епосі про Ергенекон, який географічно розташований саме в Середній Азії [5].

Отож, від гунів до гьоктюрків, від сельджуків до османів, різні держави, що впродовж тривалого історичного періоду контролювали значні території, включаючи чималий відсоток саме тюркських земель, сприяли посиленню культурних зв'язків та поширенню спільних цінностей. Формуючи міжплемінні зв'язки та посилюючи культурну спільність, вдавалось як загалом створити Туранський ідеал, так і продовжувати постійно його життя, надавши змогу йому проіснувати до сучасності. У новітній час, відомий кримськотатарський просвітитель Ісмаїл Гаспринський зі своїм принципом: «Єдність у мові, думці та дії» надав нової форми ідеї спільності тюркського світу. Користуючись новими ідеями, сформованими Ісмаїлом, турецький письменник Зія Гокалп зміг сформувавати Туранську ідею як систематизовану ідеологію з чітким місцем в ній Турану, до того ж, йому вдалося додати до цієї ідеї сучасні концепції, актуалізувавши застарілі форми та переконання [9].

Таким чином, Туранська ідея в сучасності стала переосмисленням спільної історичної та культурної спадщини кочових тюркських цивілізацій, а також давньої, об'єднаної державності на основі Турану.

Література:

1. Orhun Abideleri Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk Yazıtları. URL: <https://www.yolculuktutkusu.com/orhun-yazitlari>
2. Oğuz Kağan *Destanı*. URL: https://www.https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/cafer.ozdemir/54031/Oguz_Kagan%20destan%C4%B1.pdf
3. Dede Korkut *Hikayeleri*. URL: https://madenlerilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/48/11/706374/dosyalar/2020_12/16130244_Dede_Korkut_Hikayeleri.pdf
4. Ferdowsi. *Şehname*. URL: <https://www.iranicaonline.org/articles/sah-nama-translations-i-into-turkish/>
5. Barthold V. *Orta Asya Türk Tarihi Üzerine Dersler*. URL: <https://iupress.istanbul.edu.tr/book/orta-asya-turk-tarihi-hakkinda-dersler/home>
6. Kafesoğlu İbrahim *Türk Milli Kültürü*. URL: https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/t/u/turk-milli-kulturu-1632300825.pdf?srsId=AfmBOoqZ-E6Xf-djDJ1IIWvYE0RtLmoORWxcQOkD9_TY0GznMv3_FTsC

7. Golden Peter B. *An Introduction to the History of the Turkic Peoples*. URL: https://www.researchgate.net/publication/281319978_An_Introduction_to_the_History_of_the_Turkic_Peoples

8. Roux Jean-Paul *Türklerin Tarihi*. URL: https://www.academia.edu/42358393/T%C3%BCrklerin_Tarihi_Jean_Paul_Roux

9. Gökalp Ziya *Türkçülüğün Esasları*. URL: https://kdm.anadolu.edu.tr/TurkKlasikleri/Turkculugun_Esaslari.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-38>

Мусаєва А. Е.

*магістрантка кафедри східної філології
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПЕРЕКЛАД ТУРЕЦЬКОГО КІНО ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ТУРЕЧЧИНОЮ ТА СВІТОМ

В умовах сучасної глобалізації та тісних міжкультурних зв'язків аудіовізуальний переклад набуває великого значення як спосіб розповсюдження культурних надбань та національних особливостей у світовому медіапросторі. Кіно, як різновид аудіовізуального мистецтва, є не лише формою художнього самовираження, а й важливим каналом для культурного обміну, що сприяє формуванню уявлень про культуру, традиції та спосіб мислення інших народів [4; 5].

На цьому тлі турецькі фільми та телевізійні серіали за останні десятиліття здобули значну популярність за межами Туреччини. Це призвело до збільшення важливості перекладу як фактора міжнародного культурного обміну. Субтитри та дубляж роблять турецький кінематограф доступним для іноземної аудиторії, але водночас це впливає на сприйняття культурно зумовлених елементів [1; 2].

Переклад турецьких фільмів не зводиться лише до відтворення буквального мовного змісту, а вимагає глибокого розуміння та інтерпретації культурних реалій. Це стосується таких елементів, як форми звертання, сімейні стосунки, релігійні аспекти та невербальні прояви спілкування. У цьому процесі перекладач відіграє роль культурного посередника, завданням якого є досягнення оптимального балансу між